

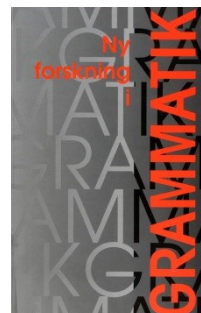
Ny Forskning i Grammatik

Titel: De tre kommunikationsprocesmodeller med fokus på den spanske variant

Forfatter: Stine Evald Bentsen og Per Durst-Andersen

Kilde: Ny Forskning i Grammatik 22, 2015, s. 5-24

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Dansk Sprognævn, 2015

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

De tre kommunikationsprocesmodeller med fokus på den spanske variant

Stine Evald Bentsen og Per Durst-Andersen

1. Indledning

I det følgende vil vi forsøge at beskrive det spanske sprog som en særlig kommunikativ supertype (jf. Durst-Andersen 2011a, 2011b). Normalt regner man med at man uafhængigt af sprog anvender den samme kommunikationsmodel (jf. Copley & Schulz 2013). Hvad enten afsender er englænder, dansker, spanier, japaner, russer eller kineser, forudsætter man at kommunikationsprocessen må være den samme. Det eneste der egentlig skiller sig ud på en særlig måde, er selve outputtet, dvs. ytringen, der markerer afsenders og modtagers fælles stemme. Ingen har tilsyneladende overvejet for alvor at afsenders og modtagers roller kunne være forskellige på grund af sprogets grammatik. Noget tyder imidlertid på at sprogbrugere med forskellige modersmål bruger forskellige kommunikationsprocesser. Kig på nedenstående, der er en indfødt russers oversættelse af en russisk tekst til dansk:

Næsten 70% af dem der deltog i folkeafstemningen udtalte sig for indførelsen af præsidentposten, hvad der udgjorde mindst halvdelen af alle vælgere, hvilket krævedes for at kunne træffe en afgørelse i spørgsmål, der var af konstitutionel karakter.

Denne tekst har været forelagt for mange danskere, og alle har uden at blinke konstateret at det er en dansk tekst. Der er ingen grammatiske fejl, ingen leksikalske særheder eller noget andet der stikker i øjnene udover at teksten rummer en række skriftsprogsprægede elementer. Men ifølge folk der har dansk som modersmål, er det en dansk tekst. Fjerner man nu teksten og spørger dem om de kan fortælle hvad der stod, så står alle af: Ingen kan gengive indholdet. Når de selvsamme mennesker så får forevist en danskers oversættelse af den selvsamme russiske tekst, så ser billedet ganske anderledes ud:

Næsten 70% af de afgivne stemmer sagde ja til præsidentembedet, hvad der samtidig udgjorde mere end 50% af de stemmeberettigede, hvilket netop kræves i et grundlovsanliggende.

“Var det virkelig dét der stod” er den normale reaktion når de ser denne tekst. Nu er det slet ingen sag at huske indholdet. Men vi lingvister står tilbage med et meget stort problem: Hvordan kan vi redegøre for at danskere ikke kan huske den første danske tekst, men udmærket den sidste danske tekst? Begge tekster er skrevet på dansk og er tilsyneladende lige danske ud fra de parametre vi normalt opererer med. Skulle der være forskelle mellem teksterne, lader de sig tilsyneladende ikke registrere, hvis vi anvender almindelige og velkendte lingvistiske begreber – her forstået som alt fra leksikon og morfologi via syntaks til semantik og pragmatik. Der findes ganske enkelt ikke begreber der kan fange forskellene mellem de to såkaldte danske tekster. Det er et problem.

Vi har følgende forklaring. Den første tekst er en dansk tekst, men den er forfattet med det russiske sprogs stemme. Den anden tekst er også en dansk tekst, men den er forfattet med det danske sprogs stemme. Dette betyder at den første tekst udgør outputtet i en kommunikationsproces der er anderledes end den der anvendes, når personer der har dansk som modersmål, kommunikerer. Hvordan dette skal forstås, vil vi se nærmere på i det efterfølgende. Først skal vi se på kommunikationsprocessen med generelle briller og senere på kommunikationsprocessen i russisk og i dansk før til sidst at fokusere på den spanske kommunikationsproces, der udgør en tredje variant og samtidig er hovedemnet for denne artikel.

2. Kommunikationsprocessen generelt

Alle modeller der beskæftiger sig med kommunikationsprocessen og indeholder én enkelt kode, er helt fundamentalt enige om at afsender (også kaldet *Sender* eller *Source*) indkoder en meddelelse (*Message*) via en kanal (*Channel*). Denne meddelelse modtages fysisk af modtager (også kaldet *Receiver*) der så afkoder meddelelsen. I mere lingvistiske termer betyder det at afsender koder en ytring, dvs. afsender sætter ord på det indhold han vil sende til modtager. Ytringen sendes så til modtager der ud fra ordene afkoder det indhold som afsender ønskede modtager skulle modtage (se fx Cobley & Schulz 2013):

Afsender · Indkodning · Meddelelse · Afkodning · Modtager

Denne standardmodel er tænkt som værende universel og skal således kunne appliceres på alle former for kommunikation, dvs. på verbal såvel som non-verbal kommunikation, og på alle sprog, når det gælder verbal kommunikation. Funktionerne ‘indkodning’ og ‘afkodning’ ses som to sider af samme sag, kaldet ‘kode’ (*Code*) generelt, men specifikt grammatik, når vi taler om verbal kommunikation. Meddelelsen er det element der medierer afsender og modtager, der tilsyneladende er de eneste aktive deltagere i processen. Der er imidlertid mange problemer med denne model. Dem vil vi se på nedenfor.

2.1. Kommunikationsparadokset

Det største problem er hvad vi vil kalde **kommunikationsparadokset**: Dét afsender siger, har ofte meget lidt med modtagers forståelse at gøre. Lad os tage et konkret eksempel. Ytringen *Marias morder var uskyldig* (Radioavisen kl. 12 d. 20. januar 2010) betyder følgende: “Den person som vi troede var Marias morder, viser sig at være uskyldig”. Der er så stor forskel på den måde afsender har benævnt sagsforholdet på, og den forståelse modtager kommer frem til, at der opstår et paradoks: Hvordan kan vi forklare at afsender siger én ting, mens modtager forstår noget helt andet? Dette lader sig ikke gøre ud fra den eksisterende standardmodel. Med andre ord ser meddelelsen – outputtet, dvs. *Marias morder var uskyldig*, ikke ud til at være det eneste produkt i kommunikationsprocessen. Der må være et **input** der forklarer hvorfor afsender benævnte personen *Marias morder*, til trods for at vedkommende ikke er morder. Derudover må der være et fælles **output** der forklarer, hvorfor afsender bruger fortidsformen *var* over for modtager, når der de facto refereres til her og nu i taleøjeblikket. Dertil kommer at der må være et **intake** der forklarer hvorfor modtagers forståelse af ytringen adskiller sig markant fra afsenders eget bidrag, dvs. selve benævnelsen af personen som værende *Marias morder*, og selve ytringen, dvs. *Marias morder var uskyldig*. Umiddelbart ser det ud til at afsenders input bygger på en oplevelse eller tro; selve ytringen, dvs. outputtet, indeholder en række informationer, hvor modtager bliver bedt om at arkivere sin nutidige tro i fortidslageret, fordi den er fejlagtig, mens modtagers intake består af en række situationsbeskrivelser (se Durst-Andersen 2011c).

2.2. Stemmeproblemet

Det næste problem er næsten lige så stort – Det vil vi kalde **stemmeproblemet**. Hvis vi fx skulle oversætte *Marias morder var uskyldig*, så ville det hedde noget nær det samme på engelsk, dvs. *Maria's murderer was innocent*, men hvis man skulle oversætte den til russisk eller kinesisk, ville den være helt ensly-

dende med modtagers forståelse, dvs. *Den vi troede var Marias morder, viste sig at være uskyldig*. Med andre ord ser det ud til at dansk og engelsk er nogenlunde enige om hvordan man italesætter tingene, mens russerne og kineserne er enige om at gøre det på en helt anden måde. I hvert fald bruger danskere og englændere samme fælles stemme, mens russere og kinesere bruger en anden fælles stemme. Vi har således at gøre med helt forskellige output. Det ser ud til at dansk og engelsk kommunikerer i informationer, der føles som korte indholdsmættede ytringer der kan bygge på metonymi og ser ud til at forudsætte en helt specifik baggrundsviden. Omvendt ser det ud til at russisk og kinesisk kommunikerer i situationer – det var netop situationerne der lå bag ytringen, som den danske modtager sluttede sig til. Sagt på en anden måde ser det foreløbigt ud til at russerne og kineserne starter dér, hvor danskerne og englænderne slutter. Vi så et meget illustrativt eksempel på de to forskellige stemmer i vores indledning. Her havde russeren oversat til dansk ved at bruge det russiske sprogs stemme, dvs. det hele er skrevet i situationer, mens danskeren havde brugt det danske sprogs stemme, dvs. det hele er skrevet i informationer. Der findes faktisk en tredje stemme, hvor det ikke er situationen eller informationer der udgør outputet, men afsenders oplevelser. Det gælder fx tyrkisk og bulgarsk, men også spansk (jf. Durst-Andersen 2011a), hvilket vi vender tilbage til om lidt.

2.3. Kommunikabilitetsmysteriet

Det tredje og sidste problem er hvad vi foreløbigt har valgt at kalde **kommunikabilitetsmysteriet**, dvs. hvordan er det muligt under disse omstændigheder at kommunikere overhovedet? Vi mangler en eller anden form for kontakt mellem afsender og modtager hvor man kan sige at kommunikationsringen er sluttet: Afsender starter et sted, og modtager må slutte nøjagtigt dér for ellers kan vi ikke med overbevisning hævde at kommunikationen er lykkedes. Outputet er fælles for afsender og modtager, men her er vi midt inde i kommunikationsprocessen, hvor det tjener til at mediere mellem dem. Det vi mangler, er et link der går fra modtager til afsender, altså den modsatte vej. Kan vi finde det **kontaktpunkt** hvor enderne mødes, så kan vi forklare at afsenders udgangspunkt og modtagers endepunkt kan være sammenfaldende (i det flg. omtaler vi blandt andet dette som 'identitet'). Dermed vil vi også kunne hævde at modtager faktisk har en mulighed for at teste om hans forståelse svarer til afsenders intention. Vi må således antage at modtager slutter dér hvor afsender begyndte. Kan vi påvise at afsenders udgangspunkt, dvs. der hvor afsender de facto starter sin indkodning, er sammenfaldende med

modtagers endepunkt, har vi sandsynliggjort at kommunikation er mulig og samtidig påvist at modtager har en mulighed for at teste sit eget intake mod afsenders input.

2.4. *Konklusion*

Vi ender således med at have en kommunikationsproces der helt generelt må indeholde følgende elementer:

Afs./Input > Gram./Output > Modt./Intake

Denne INPUT-OUTPUT-INTAKE Model adskiller sig markant fra alle tidligere modeller. For det første indeholder den tre produkter i modsætning til den traditionelle model, der indeholder ét og kun ét produkt, kaldet *Message*. For det andet indgår der tre aktive deltagere i denne model, hvor der kun indgik to i den traditionelle, nemlig *Sender* og *Receiver*. Normalt plejer man at sige at der er tre obligatoriske deltagere i enhver kommunikationssituation (jf. Bühler 1934): en afsender, en modtager, og en virkelighed eller situation at tale om.

I den traditionelle model er *Message* blevet forstået som virkelighedens eller situationens repræsentant, hvorfor ingen tilsyneladende har undret sig over hvor den tredje aktive deltager blev af. I vores model er grammatikken, koden, den tredje aktive deltager. Grammatikken sørger for at afsender og modtager taler med en fælles stemme, dvs. er enige om hvilken form for virkelighed der er tale om. Da der er tre deltagere i en kommunikationssituation, er der tre forskellige former for virkelighed. Der er den virkelighed, dvs. en bestemt situation, som afsender og modtager er fælles om. Der er afsenders oplevelse af den situation, og så er der modtagers oplevelse af den samme situation. For at kunne kommunikere må de vælge at tale om den samme form for virkelighed. De må vælge en fælles stemme, dvs. en grammatik, der kan mediere mellem afsender og modtager. Nogle sprog har valgt at tale om virkeligheden gennem den situation som afsender og modtager er fælles om. De kaldes virkelighedsorienterede sprog og omfatter fx russisk og kinesisk. Disse sprog taler i situationer, dvs. i tredje person. Andre sprog har valgt at tale om virkeligheden gennem afsenders oplevelse af den. Disse kaldes afsenderorienterede sprog og rummer fx spansk og japansk. Disse sprog taler i oplevelser, dvs. i første person. Og helt andre har valgt at tale om virkeligheden gennem modtagers oplevelse af den. De kaldes modtagerorienterede sprog og indbefatter fx engelsk og dansk. Disse sprog taler i informationer, dvs. i anden person. De

tre typer repræsenterer tre forskellige kommunikative supertyper. Vi kan nu fastslå at russerens oversættelse til dansk afspejler den russiske kommunikationsproces, hvor outputtet udgøres af en situationsbeskrivelse. Den anden oversættelse, som ingen dansk modtager havde problemer med at huske, var resultatet af en dansk kommunikationsproces, hvor outputtet udgøres af informationer der tager hensyn til hvad modtager ved og ikke ved (jf. Durst-Andersen 2011a, 2011b).

Når afsendere og modtagere aftaler fælles stemme, har de aftalt en specifik kode som gør et lige så stort arbejde som afsender og modtager, eftersom den på grundlag af afsenders selvvalgte input producerer et automatisk output der fungerer som grundlag for modtager, når han skal producere sit intake. Kort sagt er afsender og modtager ansvarlige for hvert deres produkt, kaldet henholdsvis input og intake, og det er grammatikken så sandelig også – det kaldes output, og det svarer til det vi kan se og høre, dvs. det vi kalder ytringen. Alle kommunikationsdeltagere har således hvert sit bidrag til kommunikation, og hvis blot én falder ud, så er der ikke tale om kommunikation. Uden afsender er der ikke noget input, og derfor heller ikke nogen mulig form for kommunikation. Outputtet mangler sit input, og kommunikationen kan aldrig startes. Uden output, så mangler afsender og modtager den fælles stemme som al kommunikation må bygge på. Og uden intake, så mangler vi forståelsen af ytringen, dvs. kommunikationen ender blindt.

Da virkeligheden eksisterer i tre modaliteter, nemlig som den rene situation, som afsenders oplevelse af den og som modtagers oplevelse af den, så er der tre forskellige former for grammatikker. Da disse tre grammatikker producerer henholdsvis situationsbeskrivelser som afsender og modtager er enige om, oplevelser fra afsender og informationer til modtager, og da kommunikation altid vil indeholde situationer, oplevelser og informationer som er henholdsvis en model af virkeligheden, et symptom på afsenders følelser og et signal til modtager (jf. Bühler 1934), vil enhver kommunikationsproces indeholde de selvsamme elementer, men rækkefølgen vil være afhængig af afsenders og modtagers valg af fællesstemme. Kort sagt vil vi have tre forskellige kommunikationsprocesmodeller der nøje svarer til de tre kommunikative supertyper som vi skelner imellem (jf. Durst-Andersen 2011a).

3. Kommunikationsprocessen specifikt

3.1. Den russiske kommunikationsproces

Som det fremgår af figur 1, starter den russiske afsender med at sammenligne sin egen indre virkelighed med modtagers indre virkelighed. Resultatet af denne sammenligning er en information. Hvis der er identitet mellem afsenders og modtagers indre virkelighed, så er der tale om gammel information; hvis der er ikke-identitet, er der tale om ny information. Den russiske afsender vil altid vise hvor han starter fra i sin kommunikation og vil altid have fokus på den nye information i sit **input**. Det ytrer sig blandt andet i at mange russiske sætningsadverbialer findes i en førsteperson-, andenperson- og tredjeperson-udgave for at kunne skelne mellem om det i den tidligere diskurs var afsender, modtager eller samfundet som sådan der troede noget som man nu vil modsige eller medgive i sin kommende ytring. På samme måde er der eksempler på at ét og samme sætningsmønster kan være uacceptabel afhængig af hvem der er subjekt: **Pushkin byl poetom* 'Pushkin var digter' (instrumentalis) er fx uacceptabel for alle russere, mens *Moj papa byl poetom* 'Min far var digter' er fuldt ud accepteret. Forskellen er den at alle russere ved at Pushkin hørte til kategorien "digtere", mens ingen ved at min far også gjorde det. Man kan således ikke **benævne** noget der er præsupponeret i det russiske samfund, men må fokusere på det nye (jf. Durst-Andersen & Lorentzen 2015). Sætningsadverbialer, ordstilling og intonation er nogle af de sider af grammatikken der hører til afsenders inputstruktur. Derudover viser adjektivets form i prædikativ stilling om det kommer fra afsenders oplevelsesunivers (kortform der kun findes i den stilling og som er kasusløs), vidensunivers (instrumentalis langform) eller meningsunivers (nominativ langform).

Informationer > Situationer > Oplevelser

Figur 1: Kommunikationsprocessen i russisk

På baggrund af afsenders input kan den russiske grammatiske kode nu oversætte den nye information til en situationsbeskrivelse og dermed opnå et **output** der fungerer som mediator mellem afsender og modtager. Man kunne også sige at afsender **framer** ytringen i forhold til modtager. Dette gøres fuldstændigt automatisk, og resultatet er en ytring der indeholder alle grammatiske kategorier med aspekt som den determinerende idet aspekt

bærer situationens stemme. Hvad der egentligt er sket, er at afsender sammenligner modtagers indre virkelighed med den ydre virkelighed, og resultatet af denne sammenligning er enten identitet eller ikke-identitet. Er der tale om identitet, er der ikke sket forandringer i den ydre virkelighed; er der tale om ikke-identitet, er der sket forandringer. Forandringer er lig med begivenheder, mens ikke-forandringer er alt andet, dvs. tilstande, aktiviteter og processer. Begivenheder udtrykkes netop gennem perfektiv aspekt, og ikke-begivenheder gennem imperfektiv aspekt. Det bemærkes at den russiske imperativ består af såvel imperfektive som perfektive former, hvor den positive form udtrykker ønsket om en begivenhed, mens den negerede form udtrykker ønske om en ikke-begivenhed. Forskellen mellem de to aspektformer er ren modal.

Nu har modtager så outputtet, dvs. den russiske ytring som afsender og modtager er fælles om. På baggrund af denne beskrivelse af den ydre virkelighed sammenligner han denne med afsenders indre virkelighed, og resultatet af denne sammenligning udgør selve **intake**. Med andre ord **forankrer** han nu ytringen i afsenders univers for at finde ud af om ytringen er produceret med udgangspunkt i afsenders viden, mening, tro eller erfaring. Hvad vi ser her, er at modtager nøjagtig slutter i afsenders indre virkelighed – den virkelighed som afsender selv havde taget udgangspunkt i, da han startede sin egen sammenligning. Den russiske kommunikationsproces går således fra informationer via situationer til oplevelser, men kæden slutes med at modtager forankrer ytringen i afsenders indre univers, der netop var afsenders eget udgangspunkt.

3.2. Den danske kommunikationsproces

Som det fremgår af figur 2, starter den danske afsender med at sammenligne den ydre virkelighed med afsenders indre virkelighed. Resultatet af denne sammenligning er en oplevelse i videste forstand som tjener som afsenders input. Hvis der er identitet mellem den ydre og den indre virkelighed, taler vi om afsenders objektive univers, dvs. om erfaringer og viden, fx *Mange bliver fyret for tiden* og *Mange fyres for tiden*. Hvis der ikke er identitet, har vi at gøre med afsenders subjektive univers, dvs. med tro og meninger, fx *Han må blive fyret* og *Han må fyres*. Det er netop under det subjektive vi finder de særlige danske partikler. Enkeltpartikler markerer at afsender **benævner** sin tro, fx *Han kommer vel i morgen*, mens dobbeltpartikler markerer at afsender benævner sin mening, fx *Hun er vel nok dejlig!* (jf. Durst-Andersen 2011d).

Oplevelser > Informationer > Situationer

Figur 2: Kommunikationsprocessen i dansk

Med udgangspunkt i afsenders input kan den danske kode nu omforme afsenders oplevelser til informationer til modtager. Det sker ved at sammenligne afsenders univers med modtagers univers. Hvis der er identitet mellem de to universer, er der tale om gammel information. Hvis der ikke er identitet, har vi at gøre med ny information. Information bæres af distinktionen mellem perfektum og imperfektum inden for verbalkategorierne, fx *Han har vundet i Lotto* og *Han vandt i Lotto*, mens den bæres af bestemt og ubestemt artikel inden for nominal kategorierne, fx *Hun har købt en frakke* og *Hun solgte pelsen*. Det er således disse kategorier der sammen med *der*- og *det*-sætninger er med til at **frame** ytringen i forhold til modtager og som derfor også er årsagen til at afsender og modtager taler om virkeligheden gennem modtagers oplevelse af den.

Med den nye og/eller gamle information som output skal modtager nu **for-ankre** ytringen i den ydre virkelighed ved at sammenligne sit eget univers med det ydre univers. Resultatet af denne sammenligning er en situationsbeskrivelse. Ved at sammenligne sit eget slutprodukt med afsenders startprodukt kan modtager teste om hans fortolkning var rigtig eller forkert. Den danske kommunikationsproces går derfor fra oplevelser via informationer til situationer.

3.3. Den spanske kommunikationsproces

Figur 3 viser at den spanske afsender starter med at sammenligne modtagers indre virkelighed med den ydre virkelighed. Resultatet er et input der **benævner** situationer i den ydre virkelighed. Hvis der er tale om identitet, er der ingen forandring at spore mellem modtagers indre virkelighed og den ydre virkelighed. Dette svarer til imperfektiv aspekt. Hvis der er tale om ikke-identitet, har vi at gøre med forandringer i den ydre virkelighed, der netop benævnes af perfektiv aspekt. Hvor russisk således har aspektkategorien knyttet til outputstrukturen og dermed til den vigtige fælles stemme, har aspektkategorien i spansk en mindre betydning. Udover aspekt vil aktiv og passiv, samt finitte og infinitte former være valg der knytter sig til inputstrukturen og som viser hvad der fungerer som primær figur og som forgrund og baggrund.

Situationer > Oplevelser > Informationer

Figur 3: Kommunikationsprocessen i spansk

Ved at sammenligne den ydre virkelighed med afsenders indre virkelighed får man et output der er lig med afsenders oplevelse af en situation. Er der identitet mellem den ydre virkelighed og afsenders indre virkelighed, taler vi om objektivt-baserede oplevelser, dvs. om erfaringer og viden. Dette markeres af indikativ. Er der ikke-identitet mellem den ydre virkelighed og afsenders indre virkelighed, taler vi om subjektivt-baserede oplevelser, dvs. tro og meninger som netop markeres af konjunktiv (se dog nedenfor). Med andre ord er det modus der er den determinerende kategori i spansk, dvs. den kategori der ved at **frame** en ytring til modtager sørger for at det spanske sprogs fælles stemme er afsenders oplevelser.

Modtager **forankrer** nu ytringen i sit eget univers ved at sammenligne afsenders indre virkelighed med sin egen indre virkelighed. Resultatet af denne sammenligning er en information: gammel information hvis der er tale om identitet mellem dem; ny information hvis der er tale om ikke-identitet. Ved at modtager ender der hvor afsender startede, nemlig i modtagers univers, kan modtager teste om hans intake svarer til afsenders udgangspunkt. Den spanske kommunikationsproces går således fra situationer via oplevelser til informationer.

4. Spansk som et afsenderorienteret sprog

4.1. Indledning

I det følgende vil vi kort gennemgå nogle af de centrale kategorier i spansk uden dog at komme særligt i dybden. Vi vil forsøge at vise hvordan de forskellige grammatiske kategorier i spansk hører sammen – dog med fokus på de verbale paradigmer. Vi vil først se på de kategorier der hører til inputstrukturen, dernæst på de kategorier der knytter sig til outputstrukturen, og til sidst diskutere om der overhovedet findes kategorier i intake-strukturen. Men først vil vi sige hvorfor vi i det hele taget startede med at se på spansk som et afsenderorienteret sprog. Det skyldes at der er en ensidig forudsætningsforbindelse mellem det at have et tredelt deiktisk system og det at være afsenderorienteret. Det vil sige at hvis et sprog skelner mellem tre afstande

inden for sit demonstrative system, så må sproget være afsenderorienteret. Og denne tredeling findes netop i det spanske demonstrative pronominalsystem:

- (1a) Este / esta / esto – det nære (aquí) – første person.
- (1b) Ese / esa / eso – det nære-fjerne (ahí) – anden person.
- (1c) Aquel / aquella / aquello – det fjerne (allí) – tredje person.

Når sprogets semiotiske retning går mod afsender selv, dvs. første person, der altid er obligatorisk, får vi to retninger der skal benævnes, nemlig anden person og tredje person. I de andre supertyper optages enten tredje person som i russisk (*étot* vs. *tot*) eller anden person som i dansk (*denne* vs. *den*) og derfor får russisk kun udtryk for første person og anden person, mens dansk kun har udtryk for første og tredje person.

4.2. Inputstrukturen i spansk

4.2.1. Lidt indledende om aspekt

Aspekt i spansk er et omdiskuteret emne, og et af de områder der volder store problemer for folk, der studerer spansk som fremmedsprog. Hverken blandt teoretikere eller grammatikere er der enighed om hvordan aspekt kan og bør behandles. Omhandler det alene skellet mellem *pretérito imperfecto* og *pretérito indefinido* (herefter forkortet til *imperfecto* og *indefinido*)? Eller bør det også inkludere *pretérito perfecto compuesto*? Og omfatter aspekt også diverse verbalperifraser, som fx *estar + gerundio* for at nævne blot en? Nogle sætter spørgsmålstegn ved om man overhovedet bør tale om aspekt. Gutiérrez Araus (1997, 2004) foretrækker begrebet *temporalidad* fremfor aspekt til at redegøre for forskellene mellem de to datidsformer *indefinido* og *imperfecto*. En situation kan dermed præsenteres som værende anterior (*anterioridad*), simultan (*simultaneidad*) eller posterior (*posterioridad*) i forhold til referencepunktet. Det er netop det, der udtrykkes gennem skellet imellem *indefinido* og *imperfecto*, og iflg. Gutiérrez Araus også igennem *perfecto compuesto*. Aspekt har iflg. hende alene til formål at udtrykke hvordan afsender opfatter processen i verbet, altså dens begyndelse, udvikling, afslutning (Gutiérrez Araus 1997: 16).

4.2.2. Aspekts rolle i den spanske kommunikationsproces

Inputstrukturen i spansk har som nævnt situationen som sin stemme. Ved at sammenligne modtagers indre virkelighed med den ydre virkelighed vil den spanske afsender nå frem til en eller anden form for situationsbeskrivelse. Det

betyder at man i spansk allerede i sit input må skelne mellem forskellige typer af situationer. Disse grammatikaliseres som nævnt gennem aspekt. Vi foreslår at aspekt i spansk relaterer sig til skellet mellem begivenheder på den ene side udtrykt gennem perfektiv aspekt og ikke-begivenheder, dvs. tilstande, aktiviteter og processer, på den anden side udtrykt gennem imperfektiv aspekt. En begivenhed er en tilstand forårsaget af en aktivitet – uden begivenheder ingen ændringer i verden. Hvis der er identitet mellem modtagers indre virkelighed og den ydre virkelighed betyder det netop at der ikke er sket forandringer, dvs. vi har at gøre med tilstande, aktiviteter og processer. Hvis der derimod er tale om ikke-identitet, betyder det at der er forandringer, dvs. vi har at gøre med begivenheder.

Perfektiv aspekt omfatter *indefinido* og *pretérito compuesto*, der begge præsenterer en handling som en begivenhed, og imperfektiv aspekt rummer *imperfecto* og verbalperifrasen *estar+gerundio* der begge præsenterer en handling som en proces. Forskellen mellem de to perfekte og imperfekte former går dog ikke på aspekt, men på modalitet, hvorfor de først kommer i spil i outputstrukturen. På den måde bliver aspekt den kategori der bærer inputstrukturen i spansk, men der er også andre kategorier der knytter sig til inputstrukturen i kraft af tilstedeværelsen af aspektkategorien.

4.2.3. Andre kategorier

En anden kategori der knytter sig til inputstrukturen, er **taksis** der går på forskellen mellem finitte og uendelige verbalformer. Hvor aspekt bærer situationerne der refereres til, vil taksis-kategorien vise hvilken situation der er forgrundssituation, og hvilken situation der er baggrundssituation, jf. (2a) og (2b).

- (2a) Bajando (infinit) las escaleras, Pedro se cae (finit).
Gående ned ad trapperne, falder Pedro.
- (2b) Cuando baja (finit) las escaleras, Pedro se cae (finit).
Da han går ned ad trappen, falder Pedro.

I de to eksempler kan man godt hævde at den første del af ytringen fungerer som baggrund for den anden del af ytringen, men der er en stor forskel: I (2a) kan man sige at Pedro er figur, mens trappen er grund, hvorved vi får et øjebliksbillede af hans fald. I (2b) er der tale om to selvstændige situationer. I den ene går Pedro ned ad trappen – i den anden falder han.

En tredje omdiskuteret kategori i spansk er diatese, dvs. skellet mellem aktiv

og passiv, der også udspiller sin rolle i inputstrukturen. I spansk skelnes der mellem tilstandspassiv med *estar* plus passiv participium (3a) og den processuelle passiv med *ser* plus passiv participium (3b):

- (3a) Pedro está detenido.
Pedro er arresteret.
- (3b) Pedro es detenido.
Pedro bliver arresteret.

Med andre ord svarer de to passivkonstruktioner til hver sin aspekt. Perfektiv aspekt præsenterer en handling som en begivenhed med fokus på tilstanden, og det er den vi ser ved *estar* plus passiv participium. Imperfektiv aspekt præsenterer en handling som en proces med fokus på aktiviteten, og det er netop den betydning der går igen ved *ser* plus passiv participium. Passiv bruges til at flytte Patienten/det direkte objekt der fungerer som figur i det stabile billede (tilstanden), frem til den position som den primære figur fra det ustabile billede (aktiviteten) normalt står i. Det betyder at vi får et skifte i narrativt fokus.

4.3. Outputstrukturen i spansk

4.3.1. Modus i spanske grammatikker

Der er mange forklaringer på modusbrugen i spansk, ikke mindst når der er tale om fremmedsprogsgrammatiske beskrivelser. Fælles for langt de fleste beskrivelser er at de har svært ved at skabe en enkel, konsistent forklaring på de mange anvendelser af konjunktiv i spansk. Ifølge Gutiérrez Araus er skellet mellem konjunktiv og indikativ ikke alene et semantisk skel, men også et syntaktisk. Indikativ indeholder noget der er asserteret, mens konjunktiv indeholder noget der ikke er asserteret, dvs. noget man tror, synes, mener. Det er hovedforklaringen i de fleste beskrivelser. Men ifølge hende kan man kun ved at inddrage den syntaktiske komponent redegøre for hvorfor fx *posiblemente* 'muligvis' kan følges af både indikativ og konjunktiv, mens *puede que* 'det kan være at' alene kan følges af konjunktiv (Gutiérrez Araus, 2004: 91-95).

Skellet mellem assertion og ikke-assertion ses også i danske grammatikker omkring emnet, bl.a. hos Jensen (2008). Jensen (2008) følger Herslund & Korzen (1999) og inddeler ledsætninger i hhv. eksplikative, implikative og neutrale ledsætninger. Ved eksplikativer (kompletivsætninger) indeholder indikativ assertion, dvs. noget er hævdet at være sandt i forhold til en situation, mens

konjunktiv indeholder ikke-assertion, dvs. der er ikke noget der er hævdet at være sandt i forhold til en situation. Ved implikativer (relativsætninger) er hovedreglen iflg. Jensen (2008), i øvrigt i tråd med også Gutiérrez Araus, at der bruges indikativ ved specifik referent og konjunktiv ved uspecifik (Jensen 2008: 217 ff.).

Inden for den kognitive grammatik har man gjort et forsøg på en samlet forklaring af alle varianter af indikativ/konjunktiv i forhold til to centrale begreber: hvorvidt begivenheden (*event*) ligger inden for den talendes kontrolherredømme (*dominion of control*) og hvorvidt begivenheden ligger inden for den talendes epistemiske herredømme (*epistemic dominion*) (Byllund & Vesterinen 2013). Iflg. Byllund og Vesterinen (2013) anvendes der således konjunktiv når den talende markerer at begivenheden (eller det der omtales) enten ligger uden for den talendes kontrol eller inden for den talendes epistemiske herredømme.

4.3.2. *Modus som determinerende kategori*

Udfordringen for en hvilken som helst forklaring af modusbrugen i spansk, og ikke mindst for en samlet helhedsforklaring, er at den skal kunne rumme alle de mange forskellige anvendelser. Vi kan ikke her komme ind på alle anvendelser, men vi vil foreslå en overordnet ramme som ikke alene kan forklare skellet mellem konjunktiv og indikativ, men som også kan forankre det i en langt større sammenhæng, nemlig i kommunikationsprocessen.

Som ovenfor beskrevet bliver modus den determinerede kategori i spansk, fordi spansk netop igennem modus giver udtryk for afsenders oplevelse af situationen – en oplevelse som modtager så senere forankrer i sit eget indre univers. Men hvad betyder det egentlig at afsender sammenligner den ydre virkelighed med afsenders egen indre virkelighed?

Lad os tage et meget illustrativt eksempel som i sin tid tjente som vores inspiration til alt dette. På spansk findes verbet *sentir*, der, hvad enten man slår op i en spansk-dansk ordbog (fx Gyldendals røde), en spansk-engelsk ordbog (fx Wordreference.com) eller en spansk-spansk ordbog (fx Diccionario de la lengua española), står beskrevet som havende to betydninger: (1) føle (i den sanselige eller emotionelle variant), der optræder med indikativ i den efterfølgende ledsætning, og (2) beklage/være ked af det, der optræder med konjunktiv i ledsætningen. Men hvorfor skulle ét leksikalsk udtryk have to indhold når nu forskellen ser ud til at ligge i modusbrugen:

- (4a) Siento que algo me roza-IND úmidamente.
Jeg føler, at noget strejfer-IND mig forsigtigt.
- (4b) Siento que haya-KONJ muerto tu tía.
Jeg er ked af (den traditionelle oversættelse), at din moster er-KONJ død.

Hvis vi i stedet for blot at oversætte ytringerne, parafraserer indholdet i henhold til vores hypotese om modusvalg, ser det anderledes ud.

- (4a') Følelsen af at der er overensstemmelse mellem den ydre virkelighed, hvor noget strejfer mig, og min indre virkelighed, hvor noget strejfer mig > indikativ.
- (4b') Følelsen af der ikke er overensstemmelse mellem den ydre virkelighed, hvor din moster er død, og min egen indre verden, hvor din moster lever > konjunktiv.

Konjunktiven i (4b) er således årsagen til at vi foreslår at man oversætter ytringen med 'Jeg har det dårligt med at din moster er død'. Ved at bruge konjunktiv markerer afsender over for modtager, at han har et ønske om, at virkeligheden var en anden end den er.

Vores hypotese er at hvis der er overensstemmelse eller identitet mellem den ydre virkelighed og afsenders indre virkelighed, markeres dette grammatisk gennem indikativ. Er der derimod ikke overensstemmelse, markeres det gennem konjunktiv. Denne uoverensstemmelse kan enten bero på at den ydre virkelighed ikke stemmer overens med afsenders indre virkelighed, eller at der slet ikke er nogen ydre virkelighed, dvs. der er ikke nogen situation i den ydre verden som der kan refereres til. Dette vil ofte give betydningen af ønske, men omfatter også alle andre tilfælde hvor afsender alene taler ud fra sit indre univers:

- (5) Me alegra que haya-KONJ venido Juan.
Det glæder mig, at Juan er-KONJ kommet.

Man kunne også sige at afsender her udelukkende holder sig inden for sit indre univers, og at ytringen slet ikke refererer direkte til nogen situation, men udelukkende indirekte gennem afsenders oplevelse. Det vil sige at referencen egentlig skabes af modtager selv og ikke ligger hos afsender overhovedet.

4.3.3. *Det modale skel inden for aspekt*

At modus spiller en altafgørende rolle i det spanske sprog, ser vi også i dets udbredelse til andre grammatiske kategorier, ikke mindst aspekt, hvor en aspektform ikke kan stå alene, men må have en modusform, se (6) og (7). Som vi nævnte tidligere, spiller aspekt en afgørende rolle i det spanske input som et skel mellem begivenheder (perfektiv aspekt) og ikke-begivenheder (imperfektiv aspekt). Men som vi også kort nævnte, så findes der ikke én men to former for perfektiv aspekt, udtrykt enten via *indefinido*, eller *pretérito compuesto*, og ikke én men to former for imperfektiv aspekt, udtrykt enten via *imperfecto* eller verbalperifrasen *estar+gerundio*¹.

- (6a) Mi padre murió-PRET hace dos años.
Min far døde for to år siden.
- (6b) Mi padre ha muerto-PRET COMP hace dos años.
Min far er død for to år siden.
- (7a) Mi padre moría-IMP de hambre.
Min far var ved at dø af sult.
- (7b) Mi padre estaba-IMP muriendo-GER de hambre.
Min far var ved at dø af sult.

I sit input skelner afsender altså – igennem sammenligningen mellem modtagers indre verden og den ydre verden – imellem begivenheder som (6a) og (6b) og ikke-begivenheder som (7a) og (7b). Men når dette input skal frames til modtager igennem outputtet, bliver det tildelt et ekstra lag. Vi siger at situationen bliver indpakket i en oplevelse, hvilket svarer til at der kommer et modalt skel indover. Ved at sammenligne den ydre verden med sin egen indre verden, må afsender nu tage stilling til, om begivenheden opleves af ham som værende nær som i (6b) eller som værende fjern som i (6a), ligesom han må afgøre om ikke-begivenheden opleves som nær som i (7b) eller som fjern som i (7a). Med andre ord viser afsender med skellet mellem de to former for perfektiv og imperfektiv aspekt, hvorvidt han taler om den situation der refereres til,

1 Vi vil her gerne bemærke, at det aspektuelle indhold i verbalperifrasen *estar + gerundio* er meget omdiskuteret i litteraturen. Vi vil ikke her gå dybere ind i den diskussion, da det fortjener sin egen plads, men i stedet henvise til fx Soto & Castro (2010), Cipria & Roberts (2000), Nowikow (2003), García Fernández (2009).

med sin nære eller indre stemme som i (6b) og (7b) eller med sin fjerne eller ydre stemme som i (6a) og (7a). På den måde kan man sige at spansk har et obligatorisk valg mellem en ydre og en indre stemme. Som vi ser af vores oversættelser, lader denne distinktion sig ikke oversætte umiddelbart til dansk.

4.3.4. *Ser og estar som modus*

I indledningen pointerede vi at alle menneskers indre virkelighed består af fire universer: vidensuniverset og erfaringsuniverset, der tilsammen giver afsenders objektivt-baserede indre univers, samt trosuniverset og meningsuniverset, der tilsammen udgør afsenders subjektivt-baserede indre univers. Vi sagde at det objektivt-baserede univers blev markeret af indikativ. Men under indikativ har vi endnu en modal distinktion, nemlig distinktionen mellem afsenders vidensunivers der markeres af *ser* i spansk, og afsenders erfarings- eller oplevelsesunivers der markeres af *estar*, jf. Hansen 2013:

- (8a) Lucas es agresivo.
Lucas er aggressiv.
- (8b) Lucas está agresivo.
Lucas er aggressiv.
- (9a) La paella es muy buena.
Paella er altid lækker.
- (9b) La paella está muy buena.
Paellaen er rigtig lækker.

Forskellen kan ikke altid komme frem i en dansk oversættelse, men den er tydelig på spansk. I (8a) verbaliserer afsender fra sit vidensunivers og kategoriserer således Lucas som hørende til aggressive mennesker, mens han i (8b) verbaliserer fra sit erfaringsunivers og fortæller hvordan han oplever Lucas når de mødes. I (9a) verbaliserer afsender ligeledes fra sit vidensunivers og kategoriserer således paellaen som en lækker ret, mens han i (9b) verbaliserer fra sit erfaringsunivers hvor han beskriver hvordan en specifik paella opleves. Det er symptomatisk for afsenderorienterede sprog at have en modal distinktion inden for indikativ udover at de også har en hoveddistinktion mellem indikativ og konjunktiv. Dette ses i bulgarsk, georgisk og i tyrkisk (jf. Durst-Andersen 2011a).

4.4. Intake-strukturen i spansk

Den spanske modtager har nu via ytringen, dvs. outputtet, fået indblik i afsenders indre univers og indirekte gennem dette også indblik i de situationer der lå til grund for oplevelserne. Modtager skal nu sammenligne afsenders indre univers med sit eget indre univers og ved at gøre dette, får han afsenders krop i sin egen og får dermed adgang til den. Da oplevelsen samtidig bliver forankret i modtagers eget indre univers, finder han ud af hvad der er ny information for ham og hvad der er gammel information for ham. Kun den nye kommunikation vil blive lagret i hans eget erfaringsunivers. Ved således at forankre afsenders oplevelse blandt sine egne oplevelser opnår modtager kontakt med afsender idet afsender netop startede med at sammenligne modtagers indre univers med det ydre univers.

Hvis vi kigger på eventuelle kategorier der kunne indgå i intake-strukturen i spansk, falder distinktionen mellem bestemt og ubestemt artikel selvfølgelig i øjnene. Men som tidligere antydnet, kan vi ikke afgøre om artikelkategoriens aftryk på den spanske ytring går tilbage til ytringens indkodningsfase, eller om den skal placeres ved dens afkodningsfase, hvor den så vil fungere som et signal til modtager. Vi må dog ikke glemme at distinktionen mellem nul-artikel og ubestemt artikel ser ud til at høre til outputstrukturen, eftersom nul-artikel ved subjektsprædikativet markerer at afsender verbaliserer fra sit vidensunivers (10a), mens ubestemt artikel markerer at han verbaliserer fra sit meningsunivers (10b):

- (10a) Pedro es carpintero.
Pedro er tømrer.
- (10b) ¡Tiene unos ojos!
Sikke store/smukke øjne hun har!

Dette kunne tyde på at der bør skelnes mellem forskellige anvendelser af artikelkategorien i spansk, og at man meget muligt kan ende op med at skulle skelne mellem to forskellige systemer.

5. Opsummering

Vi har netop gennemgået tre kommunikationsprocesmodeller der knytter sig til hver sin kommunikative supertype og forsøgt at påvise at al kommunikation indeholder akkurat de samme elementer, nemlig oplevelse, situation og infor-

mation, men at kommunikation på forskellige sprog kan foregå via forskellige kanaler. Russisk og kinesisk kommunikerer via situationskanalen, spansk og japansk via oplevelseskanalen og dansk og engelsk via informationskanalen – kanalen afspejler den fælles stemme som afsender og nødvendigvis må have, hvis man vil kunne forstå hinanden. Valg af kanal afgør hvad der er afsenders input og modtagers intake, og på den måde får man tre forskellige modeller der starter og ender forskellige steder selv om elementerne er ens.

Fordelen ved at inddеле kommunikation i tre faser med hvert sit slutprodukt er at vi dermed kan vise at selv om sprog så udmærket kan have samme kategori, så behøver de ikke at have samme funktion i sproget om end de taler med samme stemme. Et eksempel er aspektkategorien, som findes i den spanske inputstruktur, men i den russiske outputstruktur. I dansk indgår den i modtagers intake, dvs. han skal selv finde frem til om der var tale om en begivenhed eller en proces. Hvor spansk aspekt således er situationsgrundlaget for afsenders skelnen mellem sin indre og ydre stemme, så er aspekt i russisk hovedkategorien: pga. den kategori må alle andre kategorier tale om situationen der refereres til. I dansk findes den egentlig ikke, men den dukker altså op i modtagers hoved når han afkoder en ytring, og på den måde spiller aspekt så en rolle i kommunikationen, men ikke i den danske grammatik. Dette gælder ikke blot for aspektkategorien, men for alle øvrige kategorier.

En sådan grammatik der kan fortælle hvordan “alt hænger sammen”, kalder vi for *Communicational Grammar*. En sådan grammatik må tage sit afsæt i kommunikationssituationen, men derudover også i hver enkelt deltager og derfor også have et bud på det der kaldes kognitiv grammatik, funktionel grammatik og strukturel grammatik. En kommunikationsgrammatik må inkorporere alt hvad andre grammatikker har forsøgt at få fat i, men gøre det med afsæt i noget helt andet og med et forsøg på at integrere de forskellige dele i helheden. Det er hvad vi har forsøgt ved at give en kort skitse til en ny spansk grammatik med udgangspunkt i en generel kommunikationsprocesmodel og en teori om kommunikative supertyper der indeholder alle de komponenter som er nødvendige for at vise at delene er integreret i en helhed.

Henvisninger

Bühler, K. (1934). *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Stuttgart: Gustav Fischer Verlag.

- Cipria, A. & C. Roberts (2000). Spanish imperfecto and pretérito: truth conditions and aktionsart effects in a situation semantics, *Natural Language Semantics* 8, 297-347.
- Cobley, P. & P.J. Schulz (eds.) (2013). *Theories and models of communication*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter.
- Durst-Andersen, P. (2011a). *Linguistic supertypes. A cognitive-semiotic theory of human communication*. Berlin/New York: De Gruyter Mouton.
- Durst-Andersen, P. (2011b). *Bag om sproget. Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation*. København: Reitzel.
- Durst-Andersen, P. (2011c). Grammatikkens tre ansigter: input, output og intake, *Ny Forskning i Grammatik* 18, 25-41.
- Durst-Andersen, P. (2011d). Når den danske ytring bøjes i første-, anden- og tredjeperson. *MUDS* 13, 137-153. Århus: Århus Universitet.
- Durst-Andersen, P. & E. Lorentzen (2015). Russian sentence adverbials: classification, orientation and representation, *Russian Linguistics* 39, 33-62.
- García Fernández, L. (2009). Semántica y sintaxis de la perífrasis <estar + gerundio>, *Moenia* 15, 245-274.
- Gutiérrez Araus, M.L. (2004). *Problemas fundamentales de la gramática del español como 2/L*. Madrid: Arco/Libros.
- Gutiérrez Araus, M.L. (1997). *Formas temporales del pasado en indicativo*. Madrid: Arco/Libros.
- Hansen, R.M. (2013). *At være eller at være. Brugen af ser og estar på spansk – verbalisering af afsenders viden og oplevelse* (speciale). Copenhagen Business School: Department of International Business Communication.
- Jensen, K. (2008). *Ny spansk Grammatik*. København: Akademisk Forlag.
- Mogensen, J. (2002). *Spansk grammatik*. Taastrup: Forlaget Don Quijote.
- Nowikow, W. (2003). Sobre las propiedades temporales y aspectuales: el pretérito en la construcción estar + gerundio, *Studia Romanica Posnaniensia* 29, 197-204.
- Real Academia Española (2011). *Nueva gramática básica de la lengua española*. Barcelona: Espasa Libros.
- Soto, G. & C. Castro (2010). Una caracterización funcional de estar + gerundio como aspecto de fase: Progresividad, dinamicidad y lectura de caso (token), *Revista de Lingüística Teórica y Aplicada* 48 (2), 93-113.
- Vesterinen, R. & E. Bylund (2013). Towards a unified account of the Spanish subjunctive mood: Epistemic dominion and dominion of effective control, *Lingua* 131, 179-198.